

Structural Evaluation of Ph.D. and MSc Theses at the School of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences in 2018 Based on the ISO 7144

Malihe Pourali Bejarbaneh¹, Fahimeh Babalhavaeji^{1*}, Mohammad Rahim Rasouli Azad²

1. Department of Communication and Academic Sciences, Department of Science and Research, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Assistant Professor, Department of Communication and Academic Sciences, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

(Received : 2020/03/3   Accept: 2020/04/26)

Abstract

Background: The current survey aimed at structural evaluation of Ph.D. and MSc theses at the School of Medicine, Shahid Beheshti University of medical sciences in 2018, based on the ISO 7144 to determine if the required frameworks were considered.

Methods and materials: In the present descriptive research, 66 Ph.D. and MSc theses at the School of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences were surveyed following content analysis. A list of ISO standards and their multiple indicators based on the last edition of ISO 7144 was the main tool for the purpose of data collection. The surveyed standards include: structural and physical form, contents page, abstract, Chapter 3, Persian foot note, pictures, tables and charts, and resources. Data obtained were checked for their agreement with ISO 7144 using frequency table, Percent, Min, Max, Mean and standard deviation in SPSS, version 25.

Results: The degree of structural compliance was found to be %68 with PhD dissertations showing more compliance ($p < 0.05$). In Ph.D. studies, chapter 3, pictures, tables and charts and abstract were among the more considered (very High) items compared to other items of international standards and the least considered (very little) items were structure, resources and contents page. In MSc theses, grade pictures, tables and charts, contents page, and chapter 3 were among the more considered (very High) items compared to other items of international standards and the least considered (very little) items included resources, abstract, and the structure.

Conclusions: It seems that the overall structural compliance rate is acceptable but lack of some indicators is a concern; thus, trainings are recommended to improve the structure of these theses.

Keywords: Structural Evaluation; Thesis; ISO 7144; Shahid Beheshti University of Medical Sciences

*Corresponding author: Fahimeh Babalhavaeji

Email: f.babalhavaeji@gmail.com

ارزیابی ساختاری پایان نامه‌های دکتری تخصصی PhD و کارشناسی ارشد دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال ۱۳۹۷ بر اساس استاندارد جهانی ایزو ۷۱۴۴

ملیحه پورعلی بجاربنه^۱، فهیمه باب‌الحوائجی^{۱*}، محمدرحیم رسولی آزاد^۲

۱- گروه علوم ارتباطات و دانش‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲- گروه علوم ارتباطات و دانش‌شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۰۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۱۲/۱۳

چکیده:

سابقه و هدف: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی ساختاری پایان نامه‌های دکتری تخصصی PhD و کارشناسی ارشد دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال ۱۳۹۷ بر اساس استاندارد جهانی ۷۱۴۴ انجام شده تا مشخص شود آیا چارچوبهای لازم رعایت شده است؟

روش مطالعه: پژوهش حاضر از نوع توصیفی است که در آن تعداد ۱۳۰ پایان‌نامه دکتری تخصصی PhD و کارشناسی ارشد دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی به روش تحلیل محتوا بررسی شد. ابزار گردآوری اطلاعات چک‌لیستی بر مبنای استاندارد ایزو ۷۱۴۴ و شاخص‌های چندگانه هر یک بود که با استفاده از متن اصلی آخرین ویرایش این استاندارد فراهم شده بود. مؤلفه‌های بررسی شده عبارتند از: ساختار، صفحه‌عنوان، چکیده، فصل سوم، پانویس فارسی، تصاویر، جدول‌ها، نمودارها و منابع و مأخذ که اطلاعات جمع‌آوری شده از شدت انطباق با استاندارد ایزو ۷۱۴۴ در جداول توزیع فراوانی بر اساس آماره‌های توصیفی نظیر تعداد، درصد، حداقل، حداکثر، میانگین و انحراف معیار تجزیه و تحلیل و مقایسه‌ها از طریق آزمون تی مستقل در نرم‌افزار آماري SPSS ۲۵ انجام شد.

یافته‌ها: میزان رعایت ساختاری پایان‌نامه‌ها ۶۸ درصد در جامعه برآورد شد. پایان‌نامه‌های مقطع دکتری تخصصی بیش از کارشناسی ارشد رعایت کرده‌اند ($p < 0/01$). در مقطع دکتری تخصصی فصل سوم، تصاویر، جدول‌ها، نمودارها و چکیده بسیار زیاد و ساختار، منابع و مأخذ و صفحه‌عنوان بسیار کم و در مقطع کارشناسی ارشد تصاویر، جدول‌ها و نمودارها، صفحه‌عنوان و فصل سوم بسیار زیاد و منابع و مأخذ، چکیده و ساختار بسیار کم مطابق بوده‌اند.

نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد که میزان رعایت کلی ساختاری قابل قبول باشد اما در بعضی شاخصها میزان آن بسیار نازل بوده و جای نگرانی دارد؛ بنابراین آموزشهای لازم برای ارتقای ساختاری پایان نامه‌ها توصیه می‌شود.

واژگان کلیدی: ساختاری، پایان‌نامه، استاندارد جهانی ۷۱۴۴، دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

مقدمه:

که انتقال اطلاعات کتاب‌شناختی به نرم‌افزارهای موجود ساده‌تر و سریع‌تر انجام می‌شود و سایر استفاده‌کنندگان نیز با سهولت بیشتری به اجزای آن دسترسی پیدا می‌کنند (۷). بنابراین با توجه به اهمیت پایان‌نامه‌ها، در صورت استفاده از یک الگوی خاص و استاندارد، امکان استفاده و استناد در سطح بین‌المللی افزایش می‌یابد (۲) بنابراین لزوم پیروی آن‌ها از یک روش استاندارد برای استفاده مناسب ضروری به نظر می‌رسد (۵).

نبود استراتژی واحد در مورد تدوین پایان‌نامه‌ها سبب شده است که پایان‌نامه‌های ارائه شده در سطح کشور که سالانه تعداد زیادی را شامل می‌شود، بازخورد ناچیزی به درون سیستم آموزشی و پژوهشی کشور داشته باشند (۸)، از طرف دیگر نظام واحدی برای نمایه‌سازی و اطلاع‌رسانی در کشور در مورد پایان‌نامه‌ها وجود ندارد (۹) نبود یک مرکز هدایت‌گر در سطح کلان و خرد سبب شده که هر دانشگاه این مشکل را به سبک و سیاق خود حل کرده و هر دانشکده ساختار تدوین و برای تنظیم پایان‌نامه‌ها ابلاغ کرده که در نتیجه ناهماهنگی زیادی وجود دارد (۱۰).

یکی از نوشتارهای علمی و تحقیقی که نقش قابل توجهی در تولیدهای علمی ایجاد می‌کند، پایان‌نامه‌ها هستند (۱) که به عنوان منابع ردیف اول از مهم‌ترین ابزارهای پژوهش محسوب می‌شوند (۲). همان‌طور که استفاده از اصطلاح‌های مختلف در بیان یک مقصود و مفهوم سبب تفسیر گوناگون و تشتت آرا در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود، وجود فرم‌های مختلف در پایان‌نامه‌ها نیز سبب اتلاف وقت استادان، دانشجویان و سایر مراجع‌کننده‌ها به آن پایان‌نامه می‌شود (۳) بنابراین استاندارد بودن پایان‌نامه‌ها سبب می‌شود افراد با سرعت بیشتر به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند (۴) و این منابع در چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها با دقت بیشتری انعکاس یابد (۵).

همچنین از آنجا که پایان‌نامه‌ها به عنوان مرجعی برای تهیه مقالات استفاده می‌شوند، تهیه مقاله از پایان‌نامه‌ای که شاخص‌های ایزو را رعایت کرده باشد بسیار آسان‌تر از تهیه مقاله از یک پایان‌نامه به هم ریخته است (۶). علاوه بر این

نویسنده مسئول: فهیمه باب‌الحوائجی

پست الکترونیک: f.babalhavaeji@gmail.com

جلد، صفحه عنوان با زیربندهای آن، عنوان با زیربندهای آن، شابک و شاپا، حق مولف، چکیده با زیربندهای آن، پیشگفتار و زیربندهای آن، فهرست مندرجات با زیربندهای آن، فهرست تصاویر و جدول‌ها با زیربندهای آن، متن اصلی با زیربندهای آن، تصویرها و جدول‌ها و زیربندهای آن، فهرست منابع کتاب‌شناختی، پیوست‌ها و زیربندهای آن و نمایه و زیربندهای آن.

ساختار سیاهه واری طرحی شده به این گونه است که برای هر پایان‌نامه ابتدا اطلاعات مربوط به: مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی، گرایش، دانشکده و تاریخ دفاع ثبت شده، سپس برای هر مورد و زیربندهای آن مطابقت داشتن و مطابقت نداشتن آن با استاندارد جهانی ۷۱۴۴ ثبت می‌شود و در ادامه در صورتی که آن موردها و زیربندهای آن با استاندارد جهانی ۷۱۴۴ مطابقت داشته باشند، میزان انطباق با استاندارد جهانی ۷۱۴۴ ثبت می‌شود.

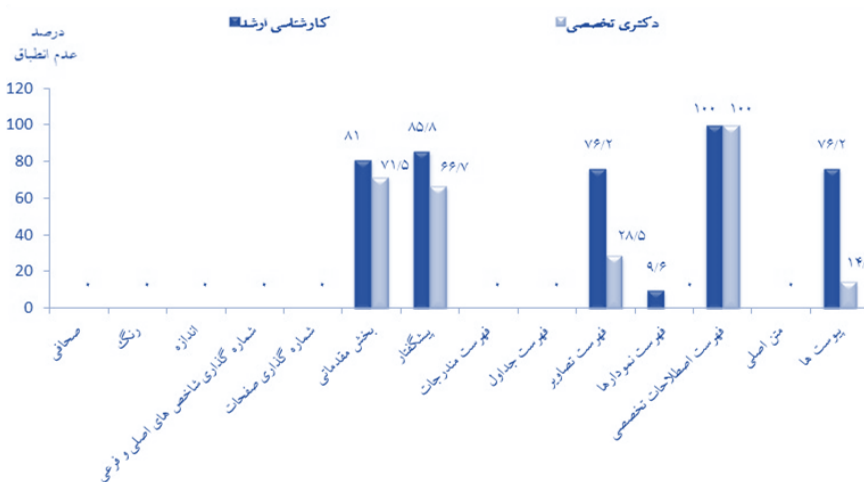
از روش تحلیل محتوا برای تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شد. به این ترتیب که محقق با مراجعه به تک‌تک پایان‌نامه‌ها و ثبت اطلاعات اولیه و عمومی آن‌ها، هر پایان‌نامه را به لحاظ میزان انطباق ویژگی‌های مطرح شده در سیاهه واری با استاندارد جهانی ۷۱۴۴ بررسی کرده و به مواردی از استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق که در پایان‌نامه رعایت شده بود امتیاز یک و مواردی که رعایت نشده بود امتیاز صفر تعلق گرفت و در ادامه میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق برای مواردی که امتیاز یک گرفته بودند به این ترتیب ثبت شد که اگر میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ ۰ تا ۲۰ درصد بود امتیاز یک گرفته و غیرقابل قبول، اگر میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ ۲۰ تا ۴۰ درصد بود امتیاز دو گرفته تا حد کمی قابل قبول، اگر میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ ۴۰ تا ۶۰ درصد بود امتیاز سه و در حد متوسط قابل قبول، اگر میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ ۶۰ تا ۸۰ درصد بود امتیاز چهار گرفته و در حد زیاد قابل قبول و اگر میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ ۸۰ تا ۱۰۰ درصد بود امتیاز پنج گرفته و کاملاً قابل قبول تلقی شدند.

در ادامه میزان رعایت ساختاری پایان‌نامه‌ها برای استاندارد جهانی مورد نظر تعیین و نقش عوامل مرتبط با آزمون کای دو قضاوت آماری شد.

نتایج:

از ۱۳۰ پایان‌نامه‌ای که بررسی شد ۶۸ مورد معادل ۵۲/۳ درصد پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد و ۶۲ مورد معادل ۴۷/۷ درصد پایان‌نامه دکتری تخصصی بود. میزان رعایت کلی شاخص‌ها ۶۸ درصد (۷۷/۴) درصد در پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و ۵۸/۶ درصد در پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی است.

همچنین میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در ساختار کلی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد بررسی شده $2/83 \pm 0/502$ و میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در ساختار کلی پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بررسی شده $3/58 \pm 0/512$ بود. درصد میزان انطباق اجزای ساختار کلی پایان‌نامه‌ها به

نمودار ۰۱. درصد عدم انطباق اجزای ساختار کلی پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی

ارائه نتایج به شیوه‌ای که برای استفاده همه پژوهشگران هم‌زبان و غیرهم‌زبان مناسب باشد، مستلزم داشتن استراتژی مشترک جهانی در این خصوص است. بنابراین در وهله اول باید چنین استاندارد با توافق متخصصان جهانی تدوین شده و در ادامه در اختیار موسسات علمی و پژوهشگران قرار می‌گرفت تا شیوه ارائه نتایج و یافته‌های خود را در قالب استاندارد تدوین شده توسعه دهند (۱۱).

در این زمینه ایزو (سازمان بین‌المللی استاندارد) سازمانی تخصصی است که هدف این سازمان توسعه استاندارد در جهان به منظور ایجاد تسهیلات لازم برای مبادلات بین‌المللی کالاها، خدمات، اشاعه و ترویج همکاری‌های متقابل در حوزه فعالیت‌های فرهنگی، علمی، فنی و اقتصادی است (۳). استانداردهای ایزو توسط کمیته‌های فنی تدوین می‌شود؛ کمیسیون فنی ۴۶/TC توسعه استانداردهای کتابداری و اطلاع‌رسانی را در سطح بین‌المللی بر عهده دارد. نام این کمیسیون «دبیزش بین‌المللی» است و به توسعه استانداردهایی در حوزه فعالیت‌های علمی کتابخانه‌های مراکز اطلاع‌رسانی، خدمات نمایه‌سازی، چکیده‌نویسی و ... می‌پردازد و تاکنون استانداردهایی در زمینه‌های مختلف از جمله تدوین پایان‌نامه‌ها ارائه داده است (۷).

برای مقایسه پایان‌نامه‌ها و بررسی میزان پیشرفت در رعایت کیفیت نیز نیاز به وجود استانداردها و مقیاس‌هایی است (۱). در حال حاضر استاندارد جهانی ۷۱۴۴ استانداردهای توصیه شده‌ای برای نگارش پایان‌نامه‌ها استفاده می‌شود و شامل: فرم فیزیکی، شماره-گذاری شاخص‌های اصلی و فرعی پایان‌نامه، شماره‌گذاری صفحات، بخش‌های پایان‌نامه، بخش مقدماتی، متن پایان‌نامه، حق مولف، غلط-نامه، چکیده، پیشگفتار، فهرست مندرجات، فهرست تصاویر، جدول‌ها، واژه نامه، متن اصلی، مقدمه، یادداشت‌ها، تصاویر، منابع و مأخذ، ضمائم، نمایه و مواردی که در پایان‌نامه‌های فارسی باید رعایت شوند، هستند که برای تدوین پایان‌نامه‌ها چه از نظر نگارش و چه از نظر محتوای مطلب، ارائه شده به کار می‌رود (۶).

با این مقدمه و با توجه به این که تاکنون ارزیابی ساختاری پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی انجام نگرفته و خلاء اطلاعاتی در این زمینه به وضوح مشهود است؛ بنابراین پژوهش حاضر برای پوشش دادن این خلاء اطلاعاتی انجام گرفته و طی آن پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال ۱۳۹۷ با استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ مقایسه و بر اساس عناصر تحقیق تعیین شده، ارزیابی می‌شوند تا میزان رعایت تعیین شود.

مواد و روش‌ها:

پژوهش حاضر توصیفی انجام شده و میزان انطباق پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی (PhD) دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال ۱۳۹۷ را با استاندارد جهانی ۷۱۴۴ به لحاظ ساختاری ارزیابی کرد. برای گردآوری داده‌ها از سیاهه واری استفاده شده است. برای طراحی سیاهه واری

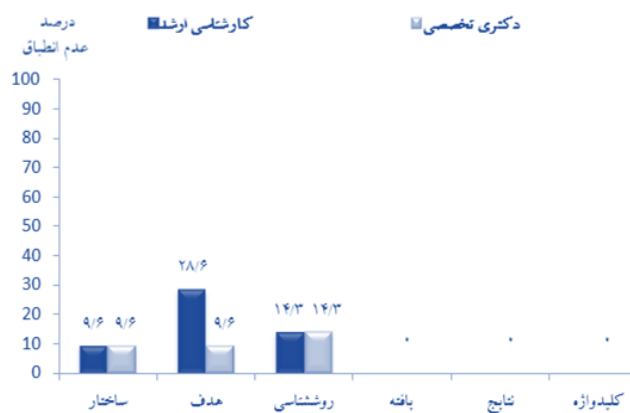
ابتدا توسط مکاتبات انجام شده با موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران آخرین ویرایش تدوین شده استانداردهای ایزو در ایران از این موسسه اخذ و ترجمه شد، سپس ترجمه آن به تأیید استادان راهنما و مشاور و خبرگان حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌های دانشگاهی و امور پایان‌نامه‌ها رسید. در ادامه با کمک و راهنمایی استادان راهنما و مشاور از میان اقلام موجود ۲۰ مورد که قابل بررسی بود انتخاب شد تا بر مبنای آن سیاهه واری طراحی و تنظیم شود. استانداردهای انتخاب شده عبارتند از: فرم فیزیکی پایان‌نامه با زیربندهای آن، شماره‌گذاری بخش‌های اصلی و فرعی با زیربندهای آن، بخش مقدماتی با زیربندهای آن، بخش نهایی با زیربندهای آن،

جدول شماره ۱: توزیع ساختار کلی پایان‌نامه‌ها بر حسب درصد رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	شاخص	میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴				فراوانی	دارد	ندارد	میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴		
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم				بسیار زیاد	زیاد	متوسط
کارشناسی ارشد	صحافی	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	رنگ	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	اندازه	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	شماره گذاری شاخص‌های اصلی و فرعی	۴۷/۸	۱۴/۲	۲۸/۵	۹/۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	شماره گذاری صفحات	۵۲/۴	۲۳/۸	۲۳/۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	بخش مقدماتی	۰	۰	۱۰۰	۰	۸۱/۰	۱۹/۰	۰	۰	۰	۰
	پیشگفتار	۰	۰	۱۰۰	۰	۸۵/۸	۱۴/۲	۰	۰	۰	۰
	فهرست مندرجات	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	فهرست جداول	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	فهرست تصاویر	۱۰۰	۰	۰	۰	۷۶/۲	۲۳/۸	۰	۰	۰	۰
	فهرست نمودارها	۱۰۰	۰	۰	۰	۹/۶	۹۰/۴	۰	۰	۰	۰
	فهرست اصطلاحات تخصصی	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰
	متن اصلی	۲۳/۸	۳۳/۴	۲۳/۸	۱۹/۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
پیوست‌ها	۱۰۰	۰	۰	۰	۷۶/۲	۲۳/۸	۰	۰	۰	۰	
درصد کل											
		۷۲/۱	۵/۱	۱۹/۷	۲/۱	۳۰/۶	۶۹/۳				
دکتری تخصصی	صحافی	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	رنگ	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	اندازه	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	شماره گذاری شاخص‌های اصلی و فرعی	۶۱/۹	۲۳/۸	۱۴/۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	شماره گذاری صفحات	۷۶/۲	۲۳/۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	بخش مقدماتی	۰	۳۳/۴	۰	۶۶/۶	۷۱/۵	۲۸/۵	۰	۰	۰	۰
	پیشگفتار	۰	۰	۷۱/۵	۲۸/۵	۶۶/۷	۳۳/۳	۰	۰	۰	۰
	فهرست مندرجات	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	فهرست جداول	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	فهرست تصاویر	۱۰۰	۰	۰	۰	۲۸/۵	۷۱/۵	۰	۰	۰	۰
	فهرست نمودارها	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	فهرست اصطلاحات تخصصی	۰	۰	۰	۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	۰
	متن اصلی	۳۸/۲	۲۳/۸	۲۸/۵	۹/۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰
پیوست‌ها	۱۰۰	۰	۰	۰	۱۴/۳	۸۵/۷	۰	۰	۰	۰	
درصد کل											
		۶۹/۷	۷/۵	۸/۲	۷/۵	۲۰/۱	۷۹/۹				

* در هیچکدام از موارد مذکور میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ بسیار کم (کمتر از ۲۰ درصد) نبوده است.

بررسی شده متوسط و میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در چکیده پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بررسی شده زیاد بود. درصد میزان انطباق اجزای چکیده پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در جدول ۳ و درصد عدم انطباق اجزای چکیده پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در نمودار ۲ ارائه شده است.

نمودار ۲. درصد عدم انطباق اجزای چکیده پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی

تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در جدول ۱ و درصد عدم انطباق اجزای ساختار کلی پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در نمودار ۱ ارائه شده است.

میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در صفحه عنوان پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد بررسی شده متوسط و میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در صفحه عنوان پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بررسی شده زیاد بود. درصد میزان انطباق صفحه عنوان پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. توزیع صفحه عنوان پایان‌نامه‌ها بر حسب درصد رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به تفکیک مقطع تحصیلی

صفحه عنوان	دارد	ندارد	میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴		
			متوسط	زیاد	بسیار زیاد
کارشناسی ارشد	۱۰۰	۰	۴/۷	۴/۷	۹۰/۶
دکتری تخصصی	۱۰۰	۰	۰	۰	۱۰۰

* در هیچکدام از موارد مذکور میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ بسیار کم و کم (کمتر از ۴۰ درصد) نبوده است.

میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در چکیده پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد

جدول ۳. توزیع چکیده پایان‌نامه‌ها بر حسب درصد رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	شاخص	میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴				فراوانی
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	
کارشناسی ارشد	ساختار هدف	۰	۱۰۰	۰	۰	۹۰/۴
	روش‌شناسی یافته	۱۰۰	۰	۰	۰	۲۸/۶
	نتایج	۸۵/۷	۱۴/۳	۰	۰	۱۰۰
	کلیدواژه	۱۰۰	۰	۰	۰	۱۰۰
	درصد کل میانگین تعداد کلیدواژه	۵۹/۵	۳۵/۷	۳/۹	۰/۷	۸۷
	ساختار هدف	۱۰۰	۲۵/۰	۰	۰	۹۰/۴
	روش‌شناسی یافته	۱۰۰	۰	۰	۰	۹۰/۴
	نتایج	۸۵/۷	۱۴/۳	۰	۰	۱۴/۳
	کلیدواژه	۷۱/۴	۱۴/۳	۱۴/۳	۰	۱۰۰
	درصد کل میانگین تعداد کلیدواژه	۹۲/۸	۴/۷	۲/۳	۰	۵/۶

* در هیچکدام از موارد مذکور میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ بسیار کم (کمتر از ۲۰ درصد) نبوده است.

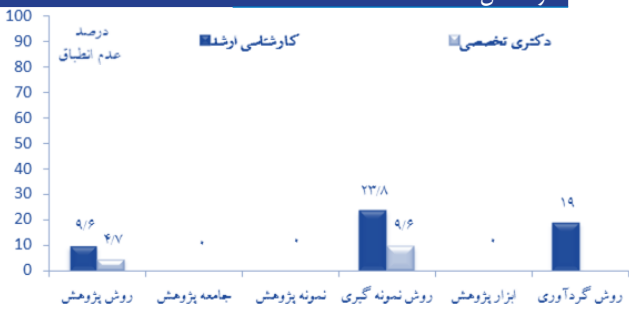
جدول ۴. توزیع فصل سوم پایان‌نامه‌ها بر حسب درصد رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به تفکیک مقطع تحصیلی

مقطع	شاخص	میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴				فراوانی
		بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	
کارشناسی ارشد	روش پژوهش	۴۷/۴	۲۶/۳	۰	۰	۹۰/۴
	جامعه پژوهش	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
	نمونه پژوهش	۱۴/۴	۴/۷	۰	۰	۱۰۰
	روش نمونه‌گیری پژوهش	۳۱/۳	۶۸/۷	۰	۰	۲۳/۸
	ابزار پژوهش	۲۱/۷	۶۸/۷	۰	۰	۱۰۰
	روش گردآوری اطلاعات پژوهش	۵/۸	۱۷/۶	۵۳/۲	۱۱/۷	۱۹/۰
	درصد کل	۲۰/۱	۲/۹	۸/۸	۱/۹	۸/۷
	روش پژوهش	۴۰/۰	۲۵/۰	۰	۰	۴/۷
	جامعه پژوهش	۰	۰	۰	۰	۱۰۰
	نمونه پژوهش	۴/۷	۰	۰	۰	۱۰۰
دکتری تخصصی	روش نمونه‌گیری پژوهش	۰	۰	۰	۰	۹۰/۴
	ابزار پژوهش	۱۴/۲	۴/۹	۰	۰	۱۰۰
	روش گردآوری اطلاعات پژوهش	۹/۶	۱۴/۲	۴/۹	۰	۱۰۰
	درصد کل	۱۱/۴	۷/۳	۰/۸	۰	۲/۳
	درصد کل	۹۷/۶				

کارشناسی‌ارشد بررسی شده زیاد و میزان رعایت استانداردهای جهانی ۷۱۴۴ در منابع و مأخذ پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بررسی شده زیاد بود. درصد میزان انطباق اجزای منابع و مأخذ پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در جدول ۶ و درصد عدم انطباق اجزای نوع رفرنس‌دهی پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی در نمودار ۴ ارائه شده است.

بحث و نتیجه‌گیری:

این تحقیق بدون سوگیری از علم و در نهایت صداقت کاستی‌های تحقیق را بیان کرد و تمهیداتی برای ارتقای کیفیت پژوهش اندیشیده شد و بر خلاف تحقیقات گذشته که نتایج را فقط با میانگین و انحراف بیان کرده بودند، در پژوهش حاضر در یک طیف از مطابقت بسیار کم تا مطابقت بسیار زیاد با استاندارد که درک و کاربست آن برای خوانندگان و به ویژه مجریان پژوهشی دانشکده بیشتر است، استفاده شد. در این جمع‌بندی به نظر می‌رسد که میزان کلی رعایت استاندارد جهانی ۷۱۴۴ برابر با ۶۸ درصد بود (در مقطع دکتری تخصصی ۷۷/۴ درصد و در مقطع کارشناسی‌ارشد ۵۸/۶ درصد) بود. تحقیق نشان داد که نتیجه در ارتباط با شاخص‌های چهارده‌گانه بسیار متفاوت است. در ارتباط با ساختار کلی پایان‌نامه، بیشترین میزان رعایت «صحافی» در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بسیار زیاد (۱۰۰ درصد) و در پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بسیار زیاد (۱۰۰ درصد)، بیشترین میزان رعایت «رنگ» در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد بسیار زیاد (۱۰۰ درصد) و در پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی بسیار زیاد (۱۰۰ درصد)، بیشترین میزان رعایت «اندازه» در پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد

نمودار ۳. درصد عدم انطباق اجزای فصل سوم پایان‌نامه‌ها به تفکیک کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی

جدول ۵. توزیع پانویس فارسی پایان‌نامه‌ها بر حسب درصد رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به تفکیک مقطع تحصیلی

صفحه عنوان	دارد	ندارد	متوسط	زیاد	بسیار زیاد
کارشناسی ارشد	۱۰۰	۰	۱۴/۲	۲۳/۸	۶۲/۰
دکتری تخصصی	۱۰۰	۰	۰	۲۸/۵	۷۱/۵

* در هیچکدام از موارد مذکور میزان انطباق با استاندارد ۷۱۴۴ بسیار کم و کم (کمتر از ۴۰ درصد) نبوده است.

بررسی شده میزان رعایت شیوه و نکوور ۷۰/۸ درصد و میزان رعایت استانداردهای ایزو ۵۳/۶ درصد است (۲۳). شایان ذکر است که پژوهشی با نتایج مغایر با نتایج پژوهش حاضر یافت نشد.

با توجه به یافته‌های به دست آمده، محقق با مقایسه نتایج این پژوهش و سایر تحقیقات انجام شده در این زمینه نتیجه می‌گیرد که میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌ها از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. همچنین میزان رعایت استاندارد ۷۱۴۴ به ویژه در بین پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد بسیار متفاوت بود. میزان رعایت برخی از دانشجویان در یک شاخص ۱۰۰ درصد و میزان رعایت برخی دیگر در همان شاخص صفر درصد بود که این مسأله نشان می‌دهد دانشجویان در ارتباط با استاندارد ۷۱۴۴ توجیه نبودند یا استادان و کارشناسان معاونت پژوهش در عدم پذیرش پایان‌نامه‌ها دقت کافی نداشتند. بنابراین با توجه به دو نکته مهم و ضروری، یکی اهمیت رعایت دستورالعمل‌ها و ضوابط موجود و دیگری اقدام برای تهیه ضوابط و استانداردهایی متناسب با نیازهای پژوهش پایان‌نامه‌ای و دانشگاهی، تدوین استانداردهای ملی پایان‌نامه نویسی هماهنگ با استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق و قرارگیری آن در اختیار دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور با تأکید بر به کارگیری آن‌ها و تعیین الزام‌هایی برای اجرای آن‌ها ضروری می‌داند. در این زمینه پیشنهادهایی به شرح زیر بیان می‌شود:

- تأکید و نظارت بیشتر استادان راهنما و مشاور به اجزای مختلف ساختار پایان‌نامه برای افزایش انطباق ساختار پایان‌نامه‌ها با استانداردهای بین‌المللی.
- تجدید نظر در محتوای درس روش تحقیق در راستای آشنایی دانشجویان با استانداردهای بین‌المللی نگارش علمی پایان‌نامه‌ها.
- ارزیابی پایان‌نامه‌ها جدی تلقی شده و علاوه بر تدوین معیارهای دقیق ارزیابی و تبیین آن‌ها به دانشجویان، برای رعایت اصول و ضوابط پایان‌نامه‌نویسی ضمانت اجرایی در نظر گرفته شود.
- ارزیابی مداوم و دوره‌ای وضعیت انطباق ساختار پایان‌نامه‌ها از نظر نقاط ضعف و قوت رعایت استانداردهای بین‌المللی نگارش متون علمی و پایان‌نامه‌ها برای بررسی تأثیر اقدام‌های انجام شده تا دستیابی به وضعیت مطلوب.
- برگزاری کارگاه‌هایی برای آگاه کردن اعضای هیات علمی، استادان و دانشجویان از دستورالعمل‌ها و شیوه‌های استاندارد بین‌المللی نگارش پایان‌نامه‌ها، تا این اصول در تدوین پایان‌نامه‌ها مورد توجه قرار گیرد.
- تدوین و انتشار منابع آموزشی در زمینه استانداردهای پایان‌نامه نویسی با در نظر گرفتن استاندارد ۷۱۴۴ و توزیع و ترویج آن‌ها در بین دانشجویان.
- همچنین توصیه می‌شود یک دوره آموزشی حتی کوتاه مدت برای دانشجویان کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی و استادان راهنما و حتی برای کارشناسان پژوهشی دانشکده پزشکی برگزار شود تا به طور یکنواخت در خصوص پایان‌نامه‌ها ارزیابی شوند.
- همچنین انجام پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی نیز همراه بود که از آن جمله می‌توان به دوره زمانی یک ساله پژوهش اشاره کرد که به دلیل محدودیت زمانی محقق این انتخاب انجام شد. همچنین به دلیل اینکه تمام شاخص‌ها مد نظر قرار گرفته شده و حجم کار زیاد بود، برای حفظ جنبه مثبت کار که همانا کیفیت است، دوره یک ساله انتخاب شد. این مسأله سبب شد امکان بررسی روند انطباق عناصر استاندارد ۷۱۴۴ با ساختار پایان‌نامه‌های دانشکده مذکور در سال‌های مورد مطالعه وجود نداشته باشد. بنابراین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی با توجه به مزیت بررسی روند رعایت استاندارد ۷۱۴۴ در ساختار پایان‌نامه‌ها، دوره بلندمدت‌تری انتخاب شود. همچنین چون پایان‌نامه‌ها مطابق استاندارد جهانی ۷۱۴۴ نبود، سبب شد تک تک پایان‌نامه‌ها خوانده شود تا میزان انطباق شاخص‌های چهارده‌گانه با استاندارد تبیین شود. در نهایت توجه شود که جامعه آماری پژوهش حاضر، پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری تخصصی (PhD) دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی در سال ۱۳۹۷ است؛ بنابراین نتایج پژوهش حاضر قابل تعمیم به کل پایان‌نامه‌های این دانشگاه یا سایر دانشگاه‌های هم سطح نیست و این از محدودیت‌های پژوهش حاضر به شمار می‌رود که ریشه در ذات آن دارد.

طول دوره بررسی شده، میزان رعایت استانداردهای بین‌المللی ایزو ۲۱۴ و ۷۱۴۴ در تهیه چکیده‌های فارسی و پایان‌نامه‌های بررسی شده سیر صعودی داشته، در عین حال به طور کلی وضعیت این پایان‌نامه‌ها وضعیت مطلوبی نیست (۶). مالگرد (۱۳۹۳) که نشان داد از بین مولفه‌های پایان‌نامه نویسی مولفه‌های: «فرم فیزیکی»، «بدنه اصلی»، «روی جلد» و «تصویرها و جدول‌ها» بیشترین میزان رعایت را داشته‌اند. کمترین میزان رعایت استاندارد نیز مربوط به مولفه‌های: «غلط‌نامه»، «بخش انتهایی»، «نمایه»، «ضمایم»، «مواردی که در پایان‌نامه‌های فارسی باید رعایت شود» و «پیشگفتار» بوده است و میانگین نمره میزان رعایت استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های تخصصی بیشتر از پایان‌نامه‌های عمومی بوده است (۴). حسین‌زاده (۱۳۸۸) که نشان داد در اکثر پایان‌نامه‌های بررسی شده بسیاری از موارد پیش‌بینی شده در استانداردهای ایزو رعایت شده است (۳/۵۲ درصد). مقوله‌های مربوط به استانداردهای «فرم فیزیکی»، «بخش‌های پایان‌نامه»، «متن پایان‌نامه» و «اطلاعات روی جلد پایان‌نامه» در اکثر پایان‌نامه‌ها به میزان بسیار بالا رعایت شده است. در حوزه‌های دیگر مانند بخش‌های انتهایی و مواردی که در پایان‌نامه‌های فارسی باید رعایت شود، حد، حق مولف، غلط شایک و شاپا حداقل استانداردها در پایان‌نامه‌ها رعایت شده است. در مقوله‌های شماره‌های نامه، نشانه‌ها و اختصارات، واژه‌نامه و نمایه هیچ‌کدام از پایان‌نامه‌های بررسی شده استاندارد را رعایت نکرده‌اند (۱۲). منتجب، عطایی و صافی‌زاده (۱۳۸۸) نشان دادند رعایت استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در پایان‌نامه‌ها روند صعودی داشته، ولی در مجموع از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست (۱۳). هوشیارفرد و همکاران (۱۳۸۸) نشان دادند کاستی‌های عمده‌ای در زمینه رعایت اصول روش تحقیق در نگارش پایان‌نامه‌های تدوین شده در سال‌های مزبور وجود دارد (۱۴). خسروی (۱۳۸۶) نشان داد ۵۲/۳۷ درصد پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد با این استاندارد مطابقت داشتند و در بخش‌های شایک و شاپا و حق مولف کمترین و در بخش فیزیکی بیشترین درصد رعایت استاندارد ایزو ۷۱۴۴ دیده می‌شود (۱۵). رضاییان و همکاران (۱۳۸۴) نشان دادند ۷۷/۷ درصد پایان‌نامه‌ها به خوبی نگارش شده‌اند و کیفیت نگارش پایان‌نامه‌ها در سال‌های بررسی شده روندی صعودی داشته و رو به بهبود است (۱۶). حسینی و منتجب (۱۳۸۳) نشان دادند میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو در بخش‌های «عنوان» با ۹۹/۶۲ درصد و «متن اصلی» با ۸۲/۶۵ درصد بیشتر از سایر بخش‌هاست. میانگین میزان رعایت عناصر تحقیق در بخش‌های «معرفی پژوهش» با ۹۳/۶۹ درصد و «تجزیه و تحلیل داده‌ها» با ۸۸/۶۴ درصد کمتر از سایر بخش‌هاست. در کل، پایان‌نامه‌های بررسی شده میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو ۷۷/۶۹ درصد و میانگین میزان رعایت عناصر تحقیق ۶۶/۹۱ درصد است. میانگین میزان رعایت عناصر تحقیق در استانداردهای ایزو و عناصر تحقیق در سال‌های مطالعه شده، روندی صعودی داشته است (۱۷). منتجب (۱۳۸۲) نشان داد در پایان‌نامه‌های بررسی شده میانگین میزان رعایت استانداردهای ایزو ۷۷/۶۹ درصد و میانگین میزان رعایت عناصر تحقیق ۶۶/۹۱ درصد است. میانگین میزان رعایت عناصر تحقیق در بخش‌های «معرفی پژوهش» با ۹۳/۶۹ درصد و «تجزیه و تحلیل داده‌ها» با ۸۸/۶۴ درصد بیشتر از سایر بخش‌هاست (۱۸). کلاهی و همکاران (۱۳۸۲) نشان دادند پایان‌نامه‌ها بین دو مقطع یاد شده هم از نظر انطباق ساختاری و هم از نظر انطباق محتوایی با استانداردهای پایان‌نامه نویسی روند صعودی داشته و در این میان پایان‌نامه‌هایی که اجزای تشکیل دهنده آن‌ها دارای امتیاز محتوایی بوده‌اند، امتیاز بیشتری کسب کرده‌اند (۱۹). میرصمدی و همکاران (۱۳۸۱) نشان دادند ۷۳/۷ درصد از پایان‌نامه‌ها از کیفیت مطلوبی برخوردار بودند و ۲۶/۳ درصد دیگر به لحاظ مولفه‌های بررسی شده دارای کاستی‌هایی بودند (۲۰). اسدی‌گرکانی و همکاران (۱۳۸۰) نشان دادند در خصوص استاندارد ایزو بخش «متن اصلی» با فراوانی ۹۹/۵ درصد و «عنوان» با فراوانی ۷۹/۹ درصد بیشتر از سایر بخش‌ها و «فهرست مندرجات» با فراوانی ۵۲/۷ درصد و «منابع» با فراوانی ۵۳/۹ درصد کمتر از سایر بخش‌ها با استانداردهای بین‌المللی مطابقت داشته است (۲۱) و همسو با نتایج پژوهش‌های اسدی‌گرکانی و همکاران (۱۳۸۰) نشان دادند پایان‌نامه‌های مذکور ۷۰/۸ درصد شیوه و نکوور و ۵۳/۶ درصد استانداردهای ایزو را رعایت کرده‌اند (۲۱). علی‌رضائی (۱۳۷۹) نشان داد در کل پایان‌نامه‌های

منابع:

1. Babaie S. Evaluation of Master's Theses in Handicrafts of Art University Based on University Rites; Case Study: Theses Reviewed from October 2012 to October 2016. University of Art; 2019. (Text in Persian)
2. Pour Shafee H. research and writing scientific with approach to writing thesis and editing article. Birjand: Four trees. (Text in Persian)
3. Zarei S and Houahmand AH. Examination of ISO 7144 Standard Compliance in Accounting Theses. Second Annual Conference on Economics, Management and Accounting.2017. (Text in Persian)
4. Malgard SH. Analysing the Observance Rate of ISO 7144 Standards in Pharmaceutical Thesis of Public Universities in Tehran since 2009 till 2013. Shahid Beheshti University;2015. (Text in Persian)
5. Bahadori L. Bani Eghbal N. Correspondence between Indexing Descriptors and Keyword Theses in Tehran University of Medical Sciences Theses and MESH. Library and Information Science and Information Technology;2015:7(24):53-68. (Text in Persian)
6. Jahanban Esfahlan Z. The study of compliance with the international standard ISO 214 and ISO 7144 in preparing of Persian abstracts and graduate thesis of Tabriz university technical and engineering disciplines during 2005-2015. Tabriz University; 2017. (Text in Persian)
7. karimi M. Kazerani M. Shekofteh M. Jahani Hashemi H. Quality Evaluation of Academic Thesis Abstracts Based on ANSI / NISO Z39.14 (R2015) Standard: A Case Study. Journal of Sabzevar University of Medical Sciences;2018:24(6):121-130. (Text in Persian)
8. Nazari F. Hamidi M. Comparison of Production Abstracts of Humanities and Social Sciences with Other Branches in Khouzeestan Research Branch Master's Degree Theses And provide optimization solutions to comply with abstracting standards 214. Knowledge Studies; 2015:17(5):97-100. (Text in Persian)
9. Khademi Zadeh SH. Khademi Zadeh M. Mahmoudi P. Investigating the status of specialized libraries affiliated with selected governmental organizations in Mashhad and comparing them with the standards of Iranian specialized libraries, library studies and information science. Journal of Studies in Library and Information Science;2017:23(18):95-118. (Text in Persian)
10. Khorasani A. Fathi Vajargah K. Ghanbari R. Reflection on the Importance of University Research Function in the Process of Scientific Development and Academic Reference. First National Conference on Strategies for Development and Promotion of Educational Sciences, Psychology, Counseling and Education in Iran.2014. (Text in Persian)
11. Kazerani, M., Malgard, S., Shekofteh, M., Zaeri, F., & Khadem-bashi, N. Evaluation of the Pharmaceutical theses of the government Universities of. Journal of Paramedical Sciences (JPS):2016:7(2008-4978):27-31. (Text in Persian)
12. Hossein Zadeh. SH. Assessment of compliance with ISO International Standards in Compilation of Master's Degrees in Educational Management at Tehran, Shahid Beheshti and Allameh Tabataba'i Universities during 2001-2006. Shahid Beheshti University;2010 (Text in Persian)
13. Montajeb, F., Atai, Z., Safizadeh, H. Maintaining ISO 7144 Standards and Research Elements in Dissertations of Different Schools from 1999 to 2004, Kerman University of Medical Sciences.2009:6(1),57. (Text in Persian)
14. Hooshyarfard, A. A., Lasemi, I. Sheibani Nia, A., Mehrshadian, M., Velaie, N., Shahbazi, A., Noorbakhsh, M., Tavakoli, B., Khajavi Khan, A. Evaluation of the validity of the principles of writing the research method and its implementation in the theses of Islamic Azad University Dental Branch. Journal of Dental Research. 2010.6(4):46-63. (Text in Persian)
15. Khosravi, M. Examination of compliance with ISO 7144 standard in theses. Journal Book.2008.70:53-68. (Text in Persian)
16. Rezaeian, M., Salem, Z., Dehghan, S., Sayadi, A. R., Iranmanesh, F. & Ahmad, M. H. Critical Appraisal of the Submitted Theses by Medical Students of Rafsanjan Medical School during 1993- 2003. Strides in development of medical education. 2007. 2(2):72-79. (Text in Persian)
17. Hoseini, A., Montajab, F. AComparative Study of Iso-Standards and Research Elements in Used Master Theses of School of Management and Medical Information Science. jha. 2005:7(18):45-51. (Text in Persian)
18. Montajeb, F. Assessment of compliance with ISO standards and research elements in MSc theses from Faculty of Management and Medical Informatics from 2000 to 2003. Iran University of Medical Sciences.2004. (Text in Persian)
19. Kolahi. A. A., Farsar, A. R., Moolavi Nejomi, M., Kolahi, S., Malek Afzali, H. Comparison of dissertations quality of medical students in the academic years of 1991-92 and 1998-99: a study on 14 medical schools in Iran. Hakim Research Journal.2002.6(2):11-17. (Text in Persian)
20. Mirsamadi, M., Chehrei, A., Bagherzadeh, A. AN INVESTIGATION OF METHODOLOGICAL FORMAT PREPARATION OF THESE BY MEDICAL STUDENTS OF IRAN UNIVER-SITY OF MEDICAL SCIENCES AND HEALTH SERVICES, 1999. RJMS. 2003;9(32):741-750. (Text in Persian)
21. Asadi Gorgani, F., Talebiyan, A., Aliramezani, H. A Comparative Study on the Usage Degree of Vancouver Style and ISO-Standards of the Specialized Doctoral Theses of KUMS. jha.2001:4 (10):29-36. (Text in Persian)
22. Ali Ramezani, H. A Comparative Study of Vancouver's Compliance with ISO Standards in Doctoral Theses Kerman University of Medical Sciences. Dissertation for Master Degree in Medical Management and Information Science, Iran University of Medical Sciences and Health Services. 2000 (Text in Persian)